

แนวทางเสริมสร้างศักยภาพชุมชนด้านความมั่นคงทางอาหาร: กรณีศึกษาบ้านทิพูเย
ตำบลชะแล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดกาฬสินธุ์

Guidelines for Potential Strengthening in Food Security: A Case Study
of Ban Thiphiye, Chalae Subdistrict, Thong Pha Phum District,
Kanchanaburi Province

นพรัตน์ ไชยชนะ

Nobparat Chaichana

สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี จ. กาญจนบุรี 71190
Community Development Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Kanchanaburi Rajabhat University,
Kanchanaburi 71190, Thailand

Corresponding author: Email: Chimmanee2531@gmail.com

(Received: August 9, 2019; Accepted: November 15, 2019)

Abstract: The objectives of this study were to (1) explore the context of Ban Thiphuye community; (2) investigate the food production system and food security of the community; and (3) analyze guidelines for potential strengthening of food security of the community. This qualitative research employed applied anthropological research methods to collect data from two groups of representatives of related developmental organizations, recruited through purposive sampling. Secondary data were compiled, and primary data were collected through semi-structured in-depth interviews, community forums, and focus group discussions, and participant and non-participant observations. The data were then performed. The study found that “Thiphuye” in the Karen language refers to a small creek with a kind of palm tree called “Tao Rang” growing abundantly around it. In Ban Thiphuye community, Pwo Karen is the main ethnic group of locals. Their way of life is agricultural society; they hunt for forest products and adhere to kin relationships. The community’s concept of food security is readiness of fertile natural resource bases that have food available all year round according to the season. The production system in the community is that of subsistent agriculture. Their living depends on local resource bases adapted for use through wisdoms inherited from the past. Thus, their way of life corresponds with the concept of sustainable agriculture or alternative agriculture that has been passed down to them and given them flexibility and ability to adapt to the changing situation of the time. They also adhere to rules of relations between rituals and beliefs and their system of up-land rice farming. The

community strengthens its potential in food security as follows: (1) Strengthening community potential in management of natural food sources, producing the main staples that are safe, sufficient, and diverse; and (2) Strengthening human capital to watch food security of the community and build a learning community on food security.

Keywords: Food security, potential strengthening, ethnic group

บทคัดย่อ: การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาบริบทชุมชนบ้านทิพเย (2) ศึกษากระบวนการผลิตและความมั่นคงทางอาหารของชุมชน (3) วิเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพความมั่นคงทางอาหารของชุมชน ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ประยุกต์วิธีทางมานุษยวิทยา เก็บรวบรวมข้อมูลแบบเจาะจง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ องค์การพัฒนาที่เกี่ยวข้อง การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง การจัดเวทีชุมชน การสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลแบบมีส่วนร่วม การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า “ทิพเย” เป็นภาษากะเหรี่ยง หมายถึง ลำห้วยเล็ก ๆ มีต้นเต่าร้าง ขึ้นอยู่จำนวนมากในชุมชน บ้านทิพเยมีกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์อาศัยอยู่เป็นหลัก มีวิถีชีวิตเป็นสังคมเกษตรกรรมและหาของป่า ยึดกฎเกณฑ์ความสัมพันธ์ระบบเครือญาติ ชุมชนมีแนวคิดต่อความมั่นคงทางอาหาร คือ ความพร้อมในฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์สามารถหากินได้ตลอดปีและตามฤดูกาล ระบบการผลิตในชุมชนแบบยังชีพ ดำรงชีวิตจากการพึ่งพาอาศัยฐานทรัพยากรท้องถิ่นด้วยการปรับใช้ภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สอดคล้องกับแนวคิดเกษตรกรรมแบบยั่งยืนหรือเกษตรกรรมทางเลือก ที่ชุมชนสืบทอดมาอย่างยาวนานเป็นการสร้างความยืดหยุ่น ให้สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงของยุคสมัย ยึดกฎเกณฑ์ที่สัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรม ความเชื่อกับระบบเกษตรการทำข้าวไร่ แนวทางในการเสริมสร้างศักยภาพความมั่นคงทางอาหารของชุมชน คือ (1) การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการจัดการแหล่งอาหารตามธรรมชาติ การผลิตพืชอาหารหลักที่มีความปลอดภัยเพียงพอ และหลากหลาย และ (2) การเสริมสร้างศักยภาพด้านทุนบุคคลในชุมชน ให้มีการเฝ้าระวังความมั่นคงทางอาหารของชุมชนตลอดจนการสร้างการเรียนรู้เรื่องความมั่นคงทางอาหารให้กับคนอื่น ๆ ในชุมชน

คำสำคัญ: ความมั่นคงทางอาหาร เสริมสร้างศักยภาพ กลุ่มชาติพันธุ์

คำนำ

การทบทวนงานวิจัยของ Phuepracha (2015); Chaichana and Wuttiaprajak (2017); Chaichana and Wongtaw (2018); Amphansirirat, A. and others. (2016). ที่เกี่ยวข้องกับด้านความมั่นคงทางอาหารในระดับชุมชนในประเทศไทยรอบ 5 ปีที่ผ่านมา พบว่า ความมั่นคงทางอาหารของชุมชนอยู่ในระดับมีความเสี่ยง และงานวิจัยส่วนใหญ่เน้นศึกษาในพื้นที่ชนบทเป็นส่วน

ใหญ่ เนื่องจากชุมชนชนบทเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญทั้งในระดับครัวเรือน ชุมชน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับเรื่องความมั่นคงทางอาหารในคนชายขอบซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ชายแดน เพราะจัดว่าเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับฐานทรัพยากรชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการให้ทุกคนเข้าถึงอาหารได้ตลอดเวลาทั้งในทางกายภาพและเศรษฐกิจอย่างเพียงพอ ปลอดภัยและมีคุณค่าทางโภชนาการที่ตรงกับรสนิยมของตนเองเพื่อการมีชีวิตที่ดีและสุขภาพที่แข็งแรง (Chaichana, 2018)

บ้านทิพเย หมู่ที่ 3 ตำบลชะแล อำเภอดง
 ภาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก มี
 จำนวนครัวเรือนประมาณ 100 ครัวเรือนเศษ
 ประชากรประมาณ 586 คน ซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่ม
 ชชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปรเป็นหลัก ประกอบอาชีพ
 เกษตรกรรมแบบยังชีพ บ้านทิพเยเปรียบเสมือนเป็น
 ตัวแทนของชุมชนท้องถิ่นส่วนหนึ่งในพื้นที่อำเภอด
 ภาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ที่พยายามดำรงอยู่ให้
 ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง ซึ่งสามารถพบเห็นได้
 ทั่วไปในบริบทของจังหวัดกาญจนบุรี อันเนื่องมาจาก
 ความสัมพันธ์ที่แนบชิดกับทรัพยากรธรรมชาติและ
 สิ่งแวดล้อม บนฐานคิดที่ให้คุณค่าและพยายามดูแล
 รักษาระบบธรรมชาติ ให้คุณค่าต่อความเป็นมนุษย์ มี
 วัฒนธรรมภูมิปัญญาในการช่วยเหลือเกื้อกูล การ
 ผลิตรายการเกษตรพื้นผวน ทั้งในเรื่องอัตราผลผลิต
 ที่ได้ความไม่แน่นอนของราคา รวมถึงการ
 เปลี่ยนแปลงและการขยายตัวของพืชเชิงเดี่ยวเพื่อ
 เศรษฐกิจรายได้ กับพืชอาหารเพื่อพึ่งตนเองในการ
 บริโภคในครัวเรือน ทำให้บางช่วงเวลาเกิดความสับสน
 เริ่มส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนใน
 ชุมชนที่เคยสามารถพึ่งพาตนเองในการผลิตได้ใน
 ระดับหนึ่ง ในขณะที่การเข้าถึงของระบบโลกาภิวัตน์
 ก็เป็นไปอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านเทคโนโลยีล้ำสมัย
 สิ่งของอุปโภค บริโภคใหม่ ๆ เข้ามาแทนที่ของเดิมที่
 ถูกกำหนดให้ล้าสมัยและเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งบาง
 แง่มุมทำให้ชุมชนเกิดความขัดแย้งและทันต่อกระแส
 ภายนอกมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันการ
 เปลี่ยนแปลงก็ทำให้ชุมชนตกอยู่ในภาวะความเสี่ยง
 อ่อนแอ โดยเฉพาะเรื่องค่านิยมในการบริโภค ที่เป็น
 เรื่องใหญ่ที่มักถูกมองข้าม ซึ่งทั้งหมดล้วนส่งผล
 โดยตรงต่อความมั่นคงทางอาหารอันเป็น

ปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์
 กะเหรี่ยงโปรในชุมชนบ้านทิพเย

ดังนั้นท่ามกลางสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง
 ไป และความไม่แน่นอนในวิถีชีวิตของคนในชุมชน
 ท้องถิ่นอย่างหมู่บ้านทิพเย จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง
 ที่จะต้องศึกษาถึงปัจจัยเงื่อนไขสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อ
 ความมั่นคงทางอาหารของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึง
 ปัจจุบัน นับว่าชุมชนมีศักยภาพในการจัดการเพื่อ
 สร้างความมั่นคงทางอาหารอยู่มากน้อยเพียงใด และ
 มีความเสี่ยงต่อความไม่มั่นคงทางอาหารมากน้อย
 หรือไม่ เพื่อหาแนวทางในการเสริมสร้างศักยภาพ
 ด้านความมั่นคงทางอาหารของชุมชนเพื่อป้องกัน
 ปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต งานวิจัยนี้มี
 วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบริบทชุมชนบ้านทิพเย
 ตำบลชะแล อำเภอดงภาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี
 เพื่อศึกษาระบบการผลิตและความมั่นคงทางอาหาร
 ของชุมชนบ้านทิพเย ตำบลชะแล อำเภอดงภาภูมิ
 จังหวัดกาญจนบุรี และเพื่อสังเคราะห์หาแนว
 ทางการเสริมสร้างศักยภาพความมั่นคงด้านอาหาร
 ของชุมชนบ้านทิพเย ตำบลชะแล อำเภอดงภาภูมิ
 จังหวัดกาญจนบุรี

อุปกรณ์และวิธีการ

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ
 (qualitative research) ประยุกต์วิธีวิทยาทาง
 มานุษยวิทยา (anthropology research) คือ การ
 เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวิถีการเกษตร การผลิต
 แบบยังชีพ ของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปร ผู้วิจัยมี
 การวางแผนโดยใช้เทคนิคเพื่อให้ได้ข้อมูลลึก และ
 รายละเอียดมีความน่าเชื่อถือ ดังนี้

1.การเลือกสนามวิจัยและสถานการณ์ทาง
 สังคม: การศึกษาสำรวจ ด้วยเหตุผลของความ

สะดวกในการเดินทางเข้าถึงหมู่บ้าน โดยเข้าไปติดต่อกับผู้ใหญ่บ้านอย่างไม่เป็นทางการ กำหนดวันที่จะเข้าไปศึกษาสังเกตและสัมภาษณ์ เพื่อให้คนวิจัยมีผู้นำในการเข้าไปสัมภาษณ์ยังครัวเรือนต่าง ๆ และรวมถึงสถานการณ์ทางสังคม ได้แก่ สถานที่ในชุมชนแห่งนี้มีการทำกิจกรรมร่วมกันในงานประเพณีต่าง ๆ รวมถึงวิถีชีวิตประจำวันในการทำมาหากินในไร่ ผู้แสดง ในที่นี้ คือ กลุ่มผู้ให้ข่าวสำคัญ คือ เกษตรกรในชุมชน และผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ เป็นผู้อธิบายถึงลักษณะระบบการเกษตรในชุมชน

2. การเข้าสนาม: การเข้าชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ โดยการเข้าศึกษาวิจัยหมู่บ้านอย่างไม่เป็นทางการ โดยการประสานติดต่อกับผู้ใหญ่บ้านทิวเขาและสร้างปฏิสัมพันธ์กับชุมชน โดยวิธีการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในชุมชน โดยใช้เวลา 3 เดือนในการเข้าไปสังเกตและเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นในชุมชน

3. การเยือนชุมชนที่ศึกษา: ผู้วิจัยหาแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับมิติทำการเกษตรของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ในชุมชนบ้านทิวเขา ทั้งแหล่งข้อมูลจากพระสงฆ์ในวัดทิวเขาโกวิทยารามและปราชญ์ชุมชนด้านการเกษตร ทั้งการสำรวจสภาพแวดล้อมของชุมชนอย่างคร่าวๆ โดยใช้ระยะเวลา 2 เดือน ทำให้คนวิจัยเห็นโครงสร้างลักษณะทางภูมิศาสตร์ ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

4. การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม: เพื่อเก็บข้อมูลปฐมภูมิด้านต่าง ๆ ของชีวิตคนในชุมชน ทำให้ค้นพบสถานการณ์ทางวัฒนธรรมในชุมชน เข้าใจเกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบการผลิต และนำข้อมูลมา

ตรวจสอบความถูกต้องของการศึกษาโดยการจัดสนทนากลุ่มย่อย ในลักษณะแผนผังความคิด

5. การสัมภาษณ์ผู้ให้ข่าวสำคัญโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ เจ้าอาวาสวัดทิวเขาโกวิทยาราม ผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ จำนวน 20 คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง คือ หน่วยงานราชการในพื้นที่ จำนวน 5 คน และองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่ จำนวน 2 คน

6. จัดสนทนากลุ่มย่อย: เป็นวิธีการสนทนากับกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และนักพัฒนาองค์กรเอกชน (NGO) จำนวน 8 คน โดยผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นที่จะรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพบริบทของชุมชน ด้านประวัติศาสตร์ชุมชนและเหตุการณ์สำคัญในอดีต สภาพกายภาพ สภาพสังคมและวัฒนธรรม สภาพทรัพยากรธรรมชาติ สภาพเศรษฐกิจ รวมทั้งสภาพปัญหาทั่วไปของชุมชน รูปแบบการผลิตทางการเกษตรในชุมชน และสถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

7. การวิเคราะห์ข้อมูล: ในกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเริ่มขึ้นในขณะการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกจะเริ่มขึ้นเมื่อข้อมูลสนามอิ่มตัว การวิเคราะห์เชิงลึกนั้นใช้การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าทั้งด้านตัวผู้วิจัย ด้านเวลาและด้านวิธีการ นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการจำแนกข้อมูลด้วยฐานความเหมือนความต่างด้วยข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์สังเคราะห์ดังกล่าวจะถูกนำเสนอต่อชุมชนด้วยการจัดเวทีเสวนาขึ้นซึ่งประโยชน์ที่ได้คือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การตรวจสอบข้อมูลร่วมกันและการสนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในงานศึกษาวิจัย

ภายหลังการวิเคราะห์ข้อมูลเสร็จสิ้นจนได้องค์ความรู้ที่ทุกฝ่ายเข้าใจตรงกัน กระบวนการเขียนรายงานการวิจัยจะเริ่มต้นขึ้น

8. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือ: การตรวจสอบข้อมูลเป็นการดำเนินการหลังการเก็บรวบรวมข้อมูล และก่อนการวิเคราะห์ข้อมูล โดยในการวิจัยครั้งนี้มีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าได้แก่

- การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) ซึ่งจะเป็นการพิจารณาว่าข้อมูลที่ได้มาน่าเชื่อถือเพียงใด โดยจะตรวจสอบจากแหล่งบุคคลผู้ให้ข้อมูลที่ต่างแหล่งกัน ได้แก่ เกษตรกร ปรากฏ/ผู้รู้ ผู้นำชุมชน และครู นักพัฒนาองค์กรเอกชนในพื้นที่

- การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (methodological triangulation) ซึ่งจะพิจารณาจากวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กัน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลในประเด็นเดียวกัน โดยวิธีการที่ใช้ ได้แก่ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเจาะจง และการสนทนากลุ่ม

- การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (theoretical triangulation) มีการอบการวิจัยซึ่งมาจากทฤษฎีมากกว่าหนึ่งทฤษฎีมีจุดเด่นที่นำมาใช้ประโยชน์ร่วมกัน เพื่อเป็นแนวทางการวิจัย

ผลการศึกษา

บริบทชุมชนบ้านทิพูเย

ทิพูเย เป็นภาษากะเหรี่ยง หมายถึง ลำห้วยเล็ก ๆ ที่มีต้นเยขึ้นอยู่ในชุมชนจำนวนมาก (ต้นเย คือ พืชกลุ่มเดียวกับเตาร้าง *Caryota mitis* Lour เป็นพืชในวงศ์ Palmae เป็นปาล์มต้นเดี่ยว ขนาดใหญ่ ไม่มีหนาม ปล้องบนลำต้นยาว แผ่นใบเป็นร่องรูปตัว V ใบประกอบแบบขนนก 2 ชั้น ก้านใบยาวขนาดใหญ่ ออกดอกแล้วตาย ดอกช่อแยกเพศ ผลสุกสีแดง) ต้นเยเป็นพืชที่ขึ้นอยู่ตามริมห้วยในป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งแต่เดิมลำห้วยทิพูเยมีต้นเยขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก การเรียกชื่อสถานที่ต่าง ๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง จะเรียกชื่อตามลักษณะทางภูมิศาสตร์และลักษณะเด่นของพืชและระบบนิเวศในแต่ละแห่ง

Figure 1. Tao Rang

Figure 2. Tao Rang

หมู่บ้านทิพเย ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลชะแล อำเภothองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ห่างจากอำเภothองผาภูมิ 35 กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดกาญจนบุรีประมาณ 185 กิโลเมตร นายจองเผ่ ไทรสังขศิริ อายุ 66 ปี มัคทายกของชุมชน เล่าว่า หมู่บ้านทิพเยในปัจจุบันเพิ่งมีการตั้งรกรากถาวรเมื่อประมาณ 54 ปีนี้เอง โดยเริ่มต้นมีเพียงบ้านของบิดามัคทายกและญาติรวม 4 หลังคาเรือนเท่านั้น ต่อมาได้มีการย้ายมาอยู่อาศัยและทำกินเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จนปัจจุบันหมู่บ้านทิพเย มีประชากรตามหลักฐานทะเบียนราษฎร จำนวน 114 หลังคาเรือน 586 คน ชาย 298 คน หญิง 288 คน (Tambon Chalae Administrative Organization, 2018) ชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในแถบตำบลชะแล ก็เช่นกันจะตั้งบ้านเรือนอยู่จุดใดจุดหนึ่งเป็นเวลาประมาณ 2 – 5 ปี แล้วย้ายไปอยู่จุดอื่นวนเวียนอยู่ในป่าแถบตำบลชะแลและอาจจะย้ายกลับมาอยู่ ณ

Figure 3. Soil map

การตั้งบ้านเรือนจะอยู่กันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ เป็นกลุ่มเครือญาติประมาณ 4 – 5 ครอบครัว ชาวกระเหรี่ยงดั้งเดิมจะยึดมั่นในพุทธ ศาสนานับถือผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวิถีชีวิตเป็นอย่างมาก ชุมชนบ้านทิพเยตั้งอยู่บนที่ราบ

จุดเดิมอีกทีก็ได้ จุดที่เคยเป็นหมู่บ้านเก่าของคนกระเหรี่ยงในแถบนี้ เช่น บริเวณที่ตั้งหน่วยอุทยานแห่งชาติโปตานา, หน่วยห้วยยาง, ที่ตั้งหน่วย กจ.4 (เดิมเป็นหมู่บ้านตะหาระเก้), บริเวณหมู่ที่ 7 บ้านชะอี, บ้านห้วยเสือ บางแห่งปัจจุบันเป็นป่าไม่มีหมู่บ้านแล้วหลักฐานที่แสดงว่าเคยเป็นหมู่บ้านกระเหรี่ยง ก็คือต้นไม้ยืนต้นที่ชาวบ้านปลูกไว้ เช่น ขนุน มะพร้าว (Chaichana, 2016) และคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ เช่น หมู่บ้านแห่งกะ ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีช้างเผือกแล้วได้นำไปถวายรัชกาลที่ 5 ในคราวเสด็จประพาสไทรโยค ปัจจุบันหมู่บ้านแห่งกะเดิมไม่มีแล้วกลายเป็นป่า กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงได้ย้ายมาอยู่ที่บ้านคลีตึ้น (ทุ่งเสือโทน) ในปัจจุบัน สำหรับบริเวณหมู่บ้านทิพเยนี้ กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงได้เคยย้ายวนกลับมาตั้งหมู่บ้านทำมาหากินแล้ว 3 รอบ ก่อนที่จะมีการตั้งเป็นหมู่บ้านถาวรในปัจจุบัน

Figure 4. Community calendar

เทือกเขาพระฤๅษีบ่อแร่ อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาแหลมซึ่งทางราชการเพิกประกาศเขตอุทยานแห่งชาติเขาแหลมเมื่อปี พ.ศ. 2534 โดยได้ประกาศเขตอุทยานฯ ทั้พื้นที่หมู่บ้านและที่ทำกินของชาวบ้านทิพเยทั้งหมด สภาพพื้นที่ทั่วไปเป็นป่าเขา

ต้นน้ำลำธาร ล้อมรอบด้วยป่าเขาน้อยใหญ่ซับซ้อน มีที่ราบบริเวณหุบเขา ที่ราบเชิงเขา ที่ราบเนินเขาดินลักษณะเป็นลูกคลื่นลอนตื้นลอนลึก มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติตลอดปี มีลำห้วยไหลผ่านหมู่บ้าน 3 สาย คือ ห้วยทิพเย ห้วยจองกะ ห้วยทีไรป่า สภาพป่าไม้และสัตว์ป่ารอบหมู่บ้านยังมีความอุดมสมบูรณ์

ประชากรในชุมชนเดิมเป็นชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงไปทั้งหมด นับถือผีตามสายตระกูลของผู้หญิงและนับถือศาสนาพุทธ การดำเนินชีวิตเรียบง่าย รักสงบ รักอิสระ สันโดษ พอใจในสิ่งที่มีอยู่ ความเป็นอยู่จะผูกพันอยู่กับไร่ข้าวและป่าตั้งแต่เกิดจนตาย แต่ในปัจจุบันมีบุคคลต่างวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนเพิ่มมากขึ้นทั้งโดยการเข้ามาซื้อที่ดินเพื่อทำการเกษตร ประกอบอาชีพรับจ้างทางการเกษตรให้นายทุนจากภายนอก และการแต่งงานกับคนในชุมชนแล้วย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชน ชาวกะเหรี่ยงบ้านทิพเยนับถือศาสนาพุทธ นิกายเถรวาท สำหรับความเชื่อเรื่องผีจะนับถือสายผีตามฝ่ายหญิง เกือบทั้งหมู่บ้านเดิมเป็นกลุ่มด้ายขาว มีเพียง 1 ครอบครัว คือครอบครัวของม้านายกซึ่งภรรยา นับถือสายผีอยู่ในกลุ่มด้ายเหลือง

กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านทิพเย ตำบลชะแล อำเภอดงพญาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรีอยู่บนพื้นฐานของการทำการเกษตรเป็นหลัก ทำมาหากินบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น ดิน น้ำ ป่าไม้ ด้วยระบบภูมิปัญญาการทำไร่ข้าวหมุนเวียน และอยู่อย่างค่อนข้างปิดตัวจากโลกภายนอก จากปี พ.ศ. 2540 การเสด็จของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ในวันที่ 5 มกราคม หมู่บ้านทิพเย ได้รับการตอบรับการพัฒนาของหน่วยงานราชการต่าง ๆ และเป็นหมู่บ้าน

เน้นหนักในการพัฒนาตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทำให้ชุมชนมีความมั่นคงในสิทธิที่ดินทำกินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น (Chaichan, 2014) หน่วยงานให้กับสนับสนุนโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งเป็นพื้นที่นำร่องในการดำเนินโครงการพัฒนาต่าง ๆ เพื่อขยายสู่หมู่บ้านอื่น ๆ ทำให้สังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงไปบ้านทิพเยมีการปรับตัวเข้ากับสังคมมากขึ้น

ระบบการผลิต: ความมั่นคงทางอาหารของชุมชนบ้านทิพเย

กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงไปบ้านทิพเยมีการใช้และรักษาทรัพยากรธรรมชาติและยังคงฝังแน่นอยู่ในวิถีชีวิต ความคิดความเชื่อของชาวบ้าน เช่น วิธีการล่าสัตว์จะล่าเพียงแค่ว่าพอเป็นอาหารบริโภคเท่านั้น มีการถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รู้จักวิธีการปลูกพืชให้ผสมผสานกับการดำเนินชีวิต เช่น วิธีการปลูกข้าวไร่ การหว่านเมล็ดผักชนิดต่าง ๆ วิธีการเก็บเมล็ดพันธุ์ เพื่อใช้ไว้เพราะปลูกในปีถัดไป เรียนรู้วิธีการปลูกพืชให้ผสมผสานกับการดำเนินชีวิต เช่น วิธีการปลูกข้าวไร่ การหว่านเมล็ดผักชนิดต่าง ๆ ระบบการทำการเกษตรของชาวกะเหรี่ยงที่สัมพันธ์ก่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหาร กล่าวคือ

จากจุดเริ่มต้นการตั้งถิ่นฐาน สุ่วถีการเกษตรแบบทำไร่หมุนเวียน วิถีชีวิตดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงไปบ้านทิพเย คือ การทำไร่ข้าวหมุนเวียน เป็นระบบการผลิตเพื่อยังชีพของชุมชนในที่สูงหรือในเขตป่า เริ่มต้นตั้งแต่การเลือกที่ทำไร่ และต่อมาเป็นการตัดฟัน และเผาไร่ (swudden agriculture หรือ shifting cultivation)

การทำไร่ข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์บ้านทิพู
มีความหลากหลายของชนิดและพันธุ์ข้าวที่ปลูก
ซึ่งความหลากหลายของข้าวนั้นจะช่วยรักษาความ

Figure 5. Rice fields

**ระบบการผลิตข้าวไร่เพื่อสร้างความ
มั่นคงทางอาหาร** ในวัฒนธรรมการทำไร่ข้าวของ
กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์บ้านทิพู ใช้แรงงานใน
ครอบครัวเป็นแรงงานหลัก คือ สมาชิกในครอบครัว
ทั้งผู้ชายและผู้หญิง มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ตาม
ความเหมาะสมกับอายุ เพศ และสภาพของร่างกาย
หรือทักษะความสามารถที่ได้รับการสืบทอดมา การ
แบ่งบทบาทหน้าที่ที่มีความยืดหยุ่นสูงสามารถทดแทน
กันได้ ส่วนฝ่ายหญิงเป็นผู้คัดเลือกเก็บเมล็ดพันธุ์
และทำหน้าที่วางแผนด้านการผลิต ว่าจะปลูกอะไร
ตรงไหนถึงจะดี แต่ในการตัดสินใจแล้วจะมีการ
วางแผนในการผลิตร่วมกันในครอบครัวว่าจะปลูก
อะไรบ้างมากน้อยแค่ไหนในไร่และต้องใช้แรงงาน
จากผู้ชายเป็นหลัก

**จากวิธีการผลิตแบบดั้งเดิมสู่การปรับตัว
เป็นการเกษตรทางเลือกของกลุ่มชาติพันธุ์
กะเหรี่ยงโปว์ในปัจจุบัน** วิธีการผลิตและวิถีชีวิตของ
ชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ การขยายตัวของ

อุดมสมบูรณ์ของดินสร้างความมั่นคงและพึ่งพา
ตนเองทางอาหารในชุมชนท้องถิ่น

Figure 6. Agriculture economy

ทุนนิยม และการพัฒนาของภาครัฐ การผลิตใน
เงื่อนไขที่มีเรื่องของการตลาดเข้ามาเกี่ยวข้อง และไม่สามารถใช้ระบบการทำไร่หมุนเวียนแบบดั้งเดิมได้
ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในการผลิต
ซึ่งการเปลี่ยนแปลงแสดงให้เห็นชัดทางด้าน
เศรษฐกิจของครอบครัว ทำให้ครอบครัวต้องปรับตัว
และพัฒนาความสัมพันธ์แบบใหม่ขึ้น บนฐานของ
ประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิม โครงสร้างการพัฒนา
แบบสมัยใหม่นี้ก่อให้เกิดผู้นำแบบใหม่ขึ้นในชุมชน
ส่งเสริมให้ชุมชนต้องปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลง
อย่างเห็นได้ชัด เช่น การส่งเสริมให้ได้รับการศึกษา
จากระบบโรงเรียนให้สามารถอ่านออก เขียนได้
ส่งเสริมให้มีความสนใจในการพัฒนาเพื่อความร่วมมือ
กับภาครัฐ ในขณะเดียวกันระบบเศรษฐกิจชุมชน
พัฒนาเข้าสู่กลไกตลาดมากขึ้น ทำให้ความสามารถ
ในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจของชุมชนลดลงไม่ว่า
จะพิจารณาในแง่ของความพอเพียง หรือเรื่องชีวิต
การพัฒนาของรัฐ ฯลฯ ปัจจุบันชุมชนบ้านทิพู

ยังให้ความสำคัญกับการผลิตเพื่อยังชีพค่อนข้างสูง เห็นได้จากสมาชิกในชุมชนบ้านทิพเยมีการปลูกข้าวไร่ไว้บริโภค ถึงแม้การทำไร่ข้าวจะอยู่ในพื้นที่จำกัดของครอบครัวที่มีไม่ถึง 10 ไร่ ซึ่งระบบการผลิตเพื่อการยังชีพผู้หญิงยังคงเป็นผู้ที่มีบทบาทหลักในกระบวนการผลิต

แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนด้านความมั่นคงทางอาหารชุมชนบ้านทิพเย

ผลการสังเคราะห์แนวทางในการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนด้านความมั่นคงทางอาหารทำให้ทราบข้อมูลทางด้านสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงทางด้านอาหาร แหล่งอาหาร ศักยภาพทุนชุมชนเดิมในการจัดการอาหารของชุมชน ตลอดจนข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และนำมาผ่านกระบวนการสังเคราะห์ หาข้อสรุปและข้อเสนอแนะร่วมกันต่อผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชน ทำให้ได้แนวทางในการเสริมสร้างศักยภาพความมั่นคงทางอาหารของชุมชนบ้านทิพเย คือ

(1) การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการจัดการแหล่งอาหารตามธรรมชาติ การผลิตพืชอาหารหลักที่มีความปลอดภัยเพียงพอ

1.1 ต้องดูแลรักษาแหล่งอาหารทรัพยากรอาหารในชุมชน ตามแหล่งต่าง ๆ เช่น แหล่งธรรมชาติ แหล่งอาหารรอบไร่ แหล่งอาหารรอบที่อยู่อาศัย โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดูแล รักษา เริ่มตั้งแต่วิธีการเก็บอาหาร เพื่อให้คงไว้ และมีการขยายพันธุ์ของพืชท้องถิ่นอาหาร และการขายหรือสร้างพื้นที่แหล่งอาหารตามธรรมชาติใหม่ในพื้นที่

เหมาะสม โดยคำนึงถึงความหลากหลายและการหมุนเวียนให้ผลผลิตได้ตลอดทั้งปี

1.2 การกำหนดระเบียบ กฎเกณฑ์ร่วมกันในชุมชน ว่าด้วยประเด็นเกี่ยวกับการหาอาหารจากแหล่งต่าง ๆ ที่เป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชนอย่างเคร่งครัด โดยเน้นการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืน

1.3 การเชื่อมโยงเครือข่ายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นแหล่งอาหารชุมชนร่วมกับหมู่บ้านใกล้เคียง

1.4 การขยายผลการเรียนรู้ในการจัดแหล่งอาหารตามธรรมชาติโดยใช้บทเรียนความสำเร็จจากการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ร่วมกันของชุมชนบ้านทิพเย

1.5 องค์กรความรู้ด้านการจัดการให้มีคุณภาพ ความปลอดภัยจากสารเคมี เนื่องจากการใช้พื้นที่ซ้ำกับการปลูกพืชเศรษฐกิจที่มีการใช้ปุ๋ยเคมี/สารเคมี

(2) การเสริมสร้างศักยภาพด้านทุนบุคคลในชุมชน ให้มีการเฝ้าระวังความมั่นคงทางอาหารของชุมชนตลอดจนการสร้างการเรียนรู้เรื่องความมั่นคงทางอาหารให้กับคนอื่น ๆ ในชุมชน

2.1 การสร้างกลไกกลุ่มผู้นำเกษตรกรที่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องความมั่นคงทางอาหารและมีการเชื่อมโยงเครือข่ายการเรียนรู้ ผ่านกลุ่ม องค์กร และเครือข่ายในชุมชน

2.2 การมีผู้นำหรือตัวแทนชุมชนในการประสานเชื่อมโยงเครือข่ายการเรียนรู้ด้านความมั่นคงทางอาหารกับชุมชนอื่น ๆ หรือเครือข่ายองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

Figure 7. focus group discussions

Figure 8. focus group discussions

กล่าวได้ว่า ชุมชนบ้านทิพเยมีความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ดังนั้นแบบแผนทรัพยากรในชุมชนที่นำไปสู่การจัดการสู่ความมั่นคงด้านอาหารย่อมแตกต่างกัน ปัจจัยต่าง ๆ ที่ควรคำนึงถึง ได้แก่ ความใกล้ - ไกลอำเภอทองผาภูมิ ความสะดวกในการคมนาคมและการติดต่อสื่อสาร ที่จะเป็นตัวกำหนดการเข้าถึงอาหารและสื่อโทรทัศน์ และสื่ออื่น ๆ ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมบริโภคของชุมชน ในขณะที่ขนาดของชุมชน และอาชีพ จะเป็นตัวกำหนดฐานการผลิตและการกระจายอาหารในชุมชนบนฐานทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ ถือได้ว่าเป็นหมู่บ้านที่มีความมั่นคงทางด้านอาหารในระดับหนึ่ง แต่เกษตรกรเองก็มีหนี้สิน เป็นหนี้สินที่กู้ยืมมาเพื่อลงทุนทางการเกษตรตลอดจนเพื่อซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ตามกระแสนิยม หรือสิ่งที่จำเป็น แต่ชุมชนก็ยังสามารถดำรงอยู่ได้เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติยังมีความอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางพันธุกรรมพื้นบ้าน ยังมีอาหารที่หากินได้ในป่า ในไร่ และรอบที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นแหล่งอาหารตามฤดูกาล โดยในทุกฤดูจะมีผลผลิตจากแหล่งอาหารตามธรรมชาติรองรับตลอดทั้งปี ในขณะที่วิถีการกินก็ยังไม่เปลี่ยนจากเดิมมากนัก ยังมีการนำพืชผักนานาชนิด ทั้งจากการ

ระบบการผลิตเองในไร่ สวน หรือบริเวณที่อยู่อาศัย และจากการเก็บหาในธรรมชาติ สามารถมาแปรเป็นเมนูอาหารท้องถิ่นเพื่อบริโภคในครัวเรือน แต่สิ่งที่ควรตระหนักคือเมื่อใดที่ความสมดุลของแหล่งทรัพยากร และวิถีการกินของคนในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ พืชผักต่าง ๆ ในธรรมชาติ ก็จะหมดความหมายไปการดิ้นรนทำงานเพื่อหาเงินมาซื้ออาหารชนิดใหม่ก็จะสูงมากขึ้น การเข้าถึงอาหารจะยากขึ้นกว่าปัจจุบัน ท้ายที่สุดคือการอพยพโยกย้ายเข้าสู่สังคมเมือง สังคมที่คือเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงเมื่อนั้นก็อาจสรุปได้ว่าเป็นความล่มสลายของชุมชนท้องถิ่น

อภิปรายผล

บ้านทิพเย ตำบลชะแล อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี มีกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปรเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หลักที่อาศัยอยู่ในชุมชนแห่งนี้ “ทิพเย” มาจากชื่อต้นเย ซึ่งมีอยู่จำนวนมากในชุมชน วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปรบ้านทิพเยเป็นสังคมเกษตรกรรมและหาของป่า พอใจในสิ่งที่มีอยู่ ยึดกฎเกณฑ์ความสัมพันธ์ระบบเครือญาติ ดำรงชีวิตจากการพึ่งพาอาศัยฐานทรัพยากรท้องถิ่น ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารในชุมชนแห่งนี้ โดยวิถีชีวิต

ของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ณ ชุมชนแห่งนี้ ได้แก่ การทำไร่ การทำสวน มีรูปแบบการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ค้นพบในการทำมาหากิน ทรัพย์สินบัติที่ล้ำค่าที่สุดที่บรรพบุรุษส่งมอบให้กับคนรุ่นต่อ ๆ มา ซึ่งเป็นภูมิปัญญาในการทำมาหากิน พึ่งพิงธรรมชาติ ป่าเขา ไปพร้อมกับการดูแล ฟื้นฟูให้มีความอุดมสมบูรณ์ตามวิถี “ลือกาเวาะ” และ “ถั่งเมียวะ” ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยบางส่วนของ Chaichana and Udomsap (2017) และ Chaichana and Wuttiaprajack (2017) กล่าวคือ ลือกาเวาะและถั่งเมียวะ เป็นเรื่องการทำมาหากิน สอนให้คนอยู่อย่างพอดี พอประมาณ รู้จักใช้ทรัพยากรในชุมชนที่มีอย่างมีเหตุผลและรู้คุณค่า ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารของชุมชน วิถีชีวิตกะเหรี่ยงยึดรูปแบบการทำเกษตรและหาของป่า ดำเนินชีวิตเรียบง่าย รักสงบ รักอิสระ สันโดษ พอใจในสิ่งที่มีอยู่ ยึดกฎเกณฑ์ความสัมพันธ์ระบบเครือญาติ แต่ปัจจุบันโครงสร้างของครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยว จำนวนสมาชิกในครอบครัวลดลง สภาพเศรษฐกิจ สังคม ค่านิยมและความเชื่อที่เปลี่ยนไป ทำให้กลไกควบคุมความประพฤติของสมาชิกแบบเดิมใช้ไม่ได้กับทุกคน และทุกเรื่อง ดังนั้นแนวทางในการรักษาทรัพยากรในชุมชนที่นำไปสู่การจัดการจัดการสู่ความมั่นคงด้านอาหารย่อมแตกต่างกัน แนวทางในการเสริมสร้างศักยภาพความมั่นคงทางอาหารของหมู่บ้านทิพเยคือ (1) การเสริมศักยภาพชุมชนในการจัดการแหล่งอาหารตามธรรมชาติ ผลิตพืชอาหารหลักที่มีความปลอดภัย เพียงพอ และหลากหลาย (2) การเสริมศักยภาพให้กับกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านทิพเยให้มีโอกาสเพื่อเฝ้าระวังความมั่นคงทางอาหารของชุมชน ตลอดจนการสร้างการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในชุมชน

สอดคล้องกับแนวคิดเกษตรกรรมแบบยั่งยืนหรือเกษตรกรรมทางเลือก (Nawa Chi One Foundation, 2018) ที่ชุมชนสืบทอดมาอย่างยาวนานเป็นการสร้างความยืดหยุ่น ให้สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงของยุคสมัย ก่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหาร จากความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านสามารถเข้าถึงอาหารได้เพียงพอ การดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย การปรับตัวพึ่งพาอาศัยฐานทรัพยากรท้องถิ่นด้วยการนำภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รู้จักวิธีการปลูกพืชให้ผสมผสานกับการดำเนินชีวิต สิ่งเหล่านี้เป็นคำตอบที่ชุมชนแห่งนี้ยังคงมีรูปแบบวิถีชีวิตบนความหลากหลายที่มีอยู่ในชุมชนอย่างยั่งยืน บ้านทิพเยมีความมั่นคงทางอาหาร เพราะมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ทั้งพืชพรรณนานาชนิดและสัตว์ป่า ที่ชาวบ้านสามารถเข้าถึงอาหารได้อย่างพอเพียง ถึงแม้ในปัจจุบันจะทำได้ยากกว่าในอดีต เพราะความอุดมสมบูรณ์ของป่าและสัตว์ป่าลดลง ทั้งยังมีปัจจัยในเรื่องของกฎหมายพ.ร.บ.เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ที่ชาวบ้านจะมีความผิดเมื่อเข้าไปหาของป่าล่าสัตว์ แต่อย่างไรก็ตาม ก็ยังคงมีชาวบ้านส่วนหนึ่งเข้าไปหาอาหารตามธรรมชาติอยู่ดังเช่นอดีตป่าและธรรมชาติบริเวณรอบ ๆ ชุมชนจึงยังคงเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์บ้านทิพเย นอกจากนี้ชาวบ้านยังสามารถเข้าถึงอาหารได้จากร้านค้าในชุมชนและรถขายกับข้าวที่รับสินค้าจากตลาดในตัวเมืองหมื่นเวียนเข้ามาอย่างไม่ขาดสาย สอดคล้องกับประเด็นวิจัยของ Chaichana and Wongtaw (2018); Boonphila (2018) และ Pankaew and Sirichaisin (2019) กล่าวว่า วิถีชีวิต

ของคนชายขอบ มีการผลิตข้าวให้เพียงพอต่อการบริโภคภายในครัวเรือนตลอดทั้งปี โดยมีแบบแผนของการผลิตข้าวให้พอเพียง ได้แก่การนำภูมิปัญญาเดิมของบรรพบุรุษตนเองกลับมาใช้ใหม่ ปรากฏการณ์ดังกล่าวสามารถสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับชุมชนรวมทั้งชุมชนเองจะต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการฐานทรัพยากรร่วมกัน นอกจากนี้ประเด็นดังกล่าวถึงแม้ว่าชุมชนแห่งนี้จะเรียนรู้และปรับตัวเข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งปัจจัยภายในชุมชนและปัจจัยภายนอกชุมชนก็ตาม คนในชุมชนตระหนักและเห็นคุณค่าทรัพยากรในชุมชน นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าชุมชนบ้านไร่ป่า ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี มีการปลูกข้าวไร่เพื่อบริโภคในครอบครัวและเพียงพอสำหรับการกินตลอดปี การปลูกพืชบริเวณที่อาศัย และการสืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชน

สรุป

บ้านทิพเยมีกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ที่มีวิถีชีวิตเป็นสังคมเกษตรกรรม ยึดกฎเกณฑ์ความสัมพันธ์ระบบเครือญาติ ปัจจุบันชุมชนมีความเปลี่ยนแปลงซึ่งเป็นผลโดยตรงและโดยอ้อมจากกลไกของรัฐที่เข้ามาสู่ชุมชน ทำให้ในปัจจุบันระบบเศรษฐกิจชุมชน ความคิดความเชื่อในการผลิตและการบริโภคที่เปลี่ยนไป ในชุมชนส่วนใหญ่จะอยู่ในมิติทางเศรษฐกิจ องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้สั่งสมสืบทอดและพัฒนาเป็นเวลานานหลายชั่วอายุคน ผ่านการพิสูจน์ทดลองและกระบวนการคัดสรรปรับปรุงและพัฒนาความคิดอย่างเป็นระบบ รวมถึงวิถีคิดของคนในชุมชนมีผลต่อการจัดการฐานอาหาร

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ที่สนับสนุนงบประมาณในการวิจัยครั้งนี้ ขอขอบคุณ ดร. พลวัต วุฒิประจักษ์ อาจารย์ประจำหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ ผู้เปิดมุมมองให้คำแนะนำและตรวจแก้ข้อบกพร่อง ทำให้ผู้ศึกษาได้รับแนวทางในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้และประสบการณ์อย่างกว้างขวาง ถึงแม้ว่าวันนี้ท่านจะจากเราไปไม่มีวันกลับมาแล้วก็ตาม แต่คำแนะนำของท่านยังอยู่ในใจของผู้วิจัยเสมอ ตลอดจนข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขจนทำให้งานวิจัยฉบับนี้ถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบคุณ จอย โจแอว ลูกศิษย์สาขาวิชาการพัฒนาชุมชนผู้ร่วมเก็บข้อมูลวิจัยขึ้นเขา ลงห้วย ในหมู่บ้านตามแนวเทือกเขาตะนาวศรี พรมแดนไทย – เมียนมา และขอขอบพระคุณกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์บ้านทิพเย ตำบลชะแล อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ทุกท่านที่ร่วมสร้างความสมบูรณ์ในงานวิจัยและอนุเคราะห์ข้อมูลในการทำวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- Amphansirirat, A. 2016. Social capital and food security in a rural community: A case study of Khuan Ru Sub-district, Rattaphum District, Songkhla Province. Songkhla: Boromrajonani Songkhla Nursing College.
- Boonphila, N. 2018. Phu Tai Wisdom Cultural Cuisine in Udonthani. Journal of Community Development and Life Quality 4(2): 224 – 234. (In Thai)

- Chaichana, N. 2014. Cultural inheritance of eating culture among Karen Po of Thiphuye village. Journal of Kanchanaburi Rajabhat University 3 (2): 79 – 88. (in Thai)
- Chaichana, N. 2018. Modes of Production and Food Security in a Cultural Dimension Ban Thiphuye, Thailand. Journal Asian Political Science Review 2(2): 24 – 32.
- Chaichana, N. and P. Wuttiaprajak. 2017. Food security of marginal people based on local resource diversity of Ban Bong Ti Lang, Bong Ti subdistrict, Sai Yok district, Kanchanaburi province. Research report. Research and Development Institute, Kanchanaburi Rajabhat University, Kanchanaburi (in Thai)
- Chaichana, N. and W. Udomsap. 2017. “Lue Ka Wo”, the livelihood of the Pwo Karen group in Ban Rai Pa, Huai Khayeng subdistrict, Thong Pha Phum district, Kanchanaburi province. Journal of Humanities and Social Sciences, Thaksin University 11(2): 119-140. (in Thai)
- Chaichana, N. and W. Udomsap. 2017. “Thong Mia Wo” a ritual and belief of Pwo Karen of Ban Rai Pa, Huai Khayeng Sub-district, Thong Pha Phum district, Kanchanaburi province. Journal of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University 13(2): 38 - 54 (in Thai)
- Chaichana, N. and J. Wongtaw. 2018. Food security in a cultural dimension of Pwo the Karen ethnic group in Ban Thiphuye, Chalae subdistrict, Thong Pha Phum district, Kanchanaburi province. Walailak Journal of Social Sciences 11(1): 43-71. (in Thai)
- Nawa Chi One Foundation. 2018. The agricultural sector and climate change: Opportunities and challenges. Nawa Chi One Foundation, Bangkok. (in Thai).
- Omotayo, M.A., O. Avungbeto., O.O. Sokefun. and O.O. Eleyowo. 2015. Antibacterial activity of *Crassocephalum crepidioides* (Fireweed) and *Chromolaena odorata* (Siam weed) hot aqueous leaf extract. International Journal of Pharma and Biological Sciences 5(2): 114-122.
- Pankaew, K and K. Sirichaisin. 2019. Local Wisdom for Livelihood Sustenance of Paka – Kyaw Ethnic Groups at Ban Mae San, Mae Moh District, Lampang Province. Journal of Community

Development and Life Quality 7(1):
12 - 23.

Phuepracha, E. 2015. “Boon Khaw Sak” in
socio-cultural context of “Tai Dan”.
Kasetsart University Journal 8(2):
2481-2496.

Sintaweewarakul, J., V. Sintaweewarakul and
A. Harnthavee. 2008. Use of the
Eupatorium odoratum Linn. leaves
crude extract to treat the castration

wound in piglet. pp.115-121. In
Proceedings of 46th Kasetsart
University Annual Conference:
Animals and Veterinary Medicine.
Kasetsart University, Bangkok. (in
Thai)

Tambon Chalee Administrative Organization.
2018. Three-year Development Plan
2017-2020. Tambon Chalee
Administrative Organization,
Kanchanaburi. (in Thai)